

ACADEMIA ROMÂNĂ

**BULETINUL
INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„A. PHILIPPIDE”**

Anul III, nr. 1

IAȘI

ianuarie–martie 2002

CUPRINDE:

- Activitatea departamentelor
- Structură și organigramă
- Comunicări științifice
- Lucrări publicate
- Semnale critice

PROIECTE DE CERCETARE

În trimestrul I al anului 2002:

➤ **Departamentul de lexicologie-lexicografie** a efectuat următoarele operații: revizie în formă finală pentru tipar litera *V*, tomul XIII, partea a III-a (*vîclă–yucca*) cca 300 p.; redactare litera *L* cca 120 p., colaționare și lectură finală cca 300 p.

➤ **Departamentul de dialectologie.** Pentru vol. III din *NALR. Moldova și Bucovina*, s-au redactat, în forma adaptată tehnoredactării asistate de calculator, textele reprezentând 12 hărți și material necartografiat; s-a lucrat la redactarea indicelui de cuvinte și forme. Pentru vol. II, partea a 2-a, de **texte dialectale**, au fost revizuite 15 p. texte transcrise fonetic și s-a continuat redactarea aparatului tehnic aferent; s-au efectuat operații de definitivare a vol. II, partea 1, în faza de pregătire pentru tipar. Pentru volumul de **glosar dialectal** – sudul Moldovei, au fost redactate și revizuite 10 p. articole de la litera *P. Bază de date* pentru culegerea asistată de calculator *NALR. Moldova și Bucovina*: verificarea și completarea fonturilor cu posibilitatea scrierii tuturor semnelor sub și deasupra literelor; introducerea în calculator a răspunsurilor la 5 hărți; redactarea sub formă de hartă a acestor răspunsuri. La tema *Elemente străine în formarea antroponimiei românești*: documentarea la capitolul *Productivitatea în română a suf. -achi de origine neogreacă*; redactarea a 25 p. studiu.

➤ **Departamentul de toponimie** a continuat documentarea istorică (identificarea de atestări în noi fonduri arhivistice) și lingvistică (etimologii) pentru dicționarele toponimice zonale. S-au redactat 50 de pagini într-o primă formă lexicografică.

➤ **Departamentul de istorie literară, etnografie și folclor** continuă lucrul la *Dicționarul general al literaturii române* (DGLR), proiect prioritar al Academiei Române, la *Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei* (AFMB) și la seria *Monografii tematice de folclor*. S-au trimis secretariatului DGLR 34 de articole monografice de scriitori, s-au redactat, de asemenea pentru DGLR, articole noi (Constantin Ciopraga, George Ivașcu, Al. Mironescu, Dinu Moroianu, Emil Nicolau, Ion Pavelescu, Radu Pătrășcanu, Al. Robot ș. a.) ori s-au refăcut altele după revizie (Radu Baltag). Pentru alcătuirea fondului iconografic al DGLR s-au ales 128 de copii fotografice (scriitori din perioada 1900–1950), care au fost trimise secretariatului DGLR, în vreme ce alte 100 de copii sunt în lucru. Baza de date DGLR a fost completată cu materialul informativ rezultat din fișarea tuturor publicațiilor de cultură sau științifice apărute în luna decembrie 2001 și lunile ianuarie–februarie 2002. Cercetătorii de la AFMB au făcut, ca și până acum, investigații pe teren (Ion H. Ciubotaru) și au redactat capitole din monografiile tematice *Folclorul medical în Moldova, Zona Tecuciului. Monografie folclorică, Obiceiuri și ceremonialuri calendaristice din ciclul riturilor de trecere*.

*

Departamentul de etnografie și folclor Retrospectivă (1968–2001). Proiecte

Peste aproximativ un an, se vor împlini patru decenii de când *Secția de Filologie*, din cadrul Filialei Iași a Academiei Române, se transforma în *Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor*. În fruntea institutului nou creat se afla profesorul Alexandru Dima, un ilustru specialist în domeniul literaturii comparate și, în același timp, un subtil cunoscător al culturii populare în toată complexitatea sa. Noua orientare a cercetărilor filologice din cadrul *Centrului* academic de la Iași prevedea, așadar, și formarea unui colectiv de specialiști care să investigheze problemele de folclor, etnografie și artă populară din această parte a țării.

Nucleul unui astfel de colectiv s-a constituit în aprilie 1968 și era alcătuit din doi cercetători. Numărul acestora s-a dublat în anii imediat următori, după care cifra a rămas neschimbată până astăzi. La început, cercetătorii folcloriști au lucrat, alături de colegii din *Sectorul de istorie literară*, la elaborarea și definitivarea pentru tipar a *Dicționarului literaturii române de la origini până la 1900*, pentru care au redactat articole despre

folcloriști, genuri și specii folclorice, reviste, societăți etc. Munca la această operă de referință a culturii noastre a fost extrem de profitabilă pentru toți; a constituit o adevărată școală a rigorii științifice, a profesionalismului și a spiritului de echipă. Sunt atributele ce au condus, în final, la încununarea lucrării cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române.

Anul 1968, în care s-au pus bazele actualului *Departament de etnografie și folclor*, coincide cu lansarea unui ambițios proiect de cercetare științifică: *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei* (AFMB). Abordarea unei asemenea teme – de largă perspectivă și, totodată, deosebit de importantă pentru cunoașterea culturii populare românești – se înscria, de fapt, în orientarea generală a activității de cercetare științifică din cadrul institutului ieșean. Aici se aflau în curs de realizare lucrări de interes național, cum ar fi *Dicționarul limbii române*, *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina*, *Dicționarul literaturii române*, *Tezaurul toponimic al Moldovei*, toate reprezentând cercetări fundamentale, destinate să răspundă necesităților imediate ale dezvoltării științelor filologice.

După ce proiectul amintit a fost aprobat de conducerea institutului (director dr. N.A. Ursu), au urmat doi ani de documentare. Pe de o parte s-a adunat materialul necesar pentru redactarea *chestionarului*, ce avea să stea la baza alcătuirii *Arhivei*, iar pe de altă parte s-a trecut la elaborarea unui plan de organizare a colecțiilor, de ordonare, compartimentare și sistematizare a materialului cules. S-a folosit în mod creator experiența acumulată de realizatorii celor două mari arhive de folclor din țară (aflate la București și Cluj-Napoca), la care s-au adăugat și sugestiile primite din partea unor instituții similare din străinătate.

Începuturile *Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei* datează din 1970. Este anul în care s-a tipărit de către Filiala Iași a Academiei Române și a fost trimis în satele Moldovei, pentru o cercetare de prospecțiune, *Chestionarul folcloric și etnografic general*. Cele peste 1200 de întrebări ale *chestionarului* (redactat de Ion H. Ciubotaru) sunt grupate în nouă capitole: *Credințe și superstiții* (286), *Medicină populară* (238), *Obiceiurile ciclului familial* (279), *Obiceiuri calendaristice și practici magice* (77), *Folclor literar* (52), *Jocuri de copii* (34), *Portul popular* (36), *Arhitectura populară* (58) și *Îndeletniciri tradiționale* (146). După cum se poate constata, s-a acordat un interes sporit capitolelor referitoare la datini, tradiții, credințe, practici rituale, medicină empirică, adică problemelor mai puțin cercetate până la data respectivă.

Cercetările de prospecțiune s-au încheiat în decembrie 1971. Până la acea dată au sosit pe adresa institutului peste 600 de chestionare completate,

majoritatea fiind socotite a fi bune și foarte bune. Rezultatele investigațiilor indirecte au oferit o imagine de ansamblu asupra fenomenelor urmărite, indicând (cu destulă exactitate, după cum s-a putut constata ulterior) zonele de maxim interes pentru problematica urmărită, precum și pe acelea mai puțin fertile sau mai greu accesibile. Pe baza acestor răspunsuri, dar și în funcție de importanța folclorică a fiecărei zone în parte, s-a stabilit o rețea de 550 de puncte (localități) în care să se efectueze cercetări directe. Rețeaua este mai deasă în zonele puțin cercetate, include un număr corespunzător de localități bilingve și nu a ocolit așezările suburbane.

După trei decenii de la constituire, AFMB reprezintă o bogată bancă de date în care se află peste 170.000 de documente din domeniul folclorului, etnografiei și artei populare. Aproape toate acestea sunt culese cu mijloace de investigare moderne, după o riguroasă metodologie științifică și se impun, înainte de toate, prin ineditul informațiilor pe care le conțin. Realizarea acestui fond documentar se datorează, în primul rând, celor patru membri ai departamentului: cercet. pr. gr. I dr. Lucia Berdan, cercet. pr. gr. I dr. Lucia Cireș, cercet. pr. gr. I dr. Silvia Ciubotaru și cercet. pr. gr. I dr. Ion H. Ciubotaru. Au contribuit, de asemenea, cercet. șt. Constanța Buzatu (*Departamentul de istorie literară*), etnomuzicologii Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu (profesori în învățământul liceal), prof. dr. Mircea Fotea și prof. dr. Ștefan Popa (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), precum și regretata Larisa Agapie de la Universitatea „George Enescu” din Iași.

Un loc aparte, în cadrul *Arhivei*, îl ocupă manuscrisele care au aparținut profesorului Petru Caraman. Acestea alcătuiesc un fond de sine stătător ce poartă numele savantului. Este vorba de culegerile directe, pe care le-a făcut cărturarul în mai multe regiuni ale țării, dar și de acelea ce i-au parvenit prin intermediul unor colaboratori. Culegerile personale sunt cuprinse în 11 caiete de mărimi diferite, ce însumează 920 de pagini, în care se află 649 de piese folclorice și un însemnat număr de informații etnografice. Într-o altă secțiune sunt grupate materialele primite de la colaboratori, totalizând aproximativ 12.000 de pagini. Pe caiete și foi volante sunt consemnate texte folclorice și informații etnografice, îndeosebi răspunsuri la diverse chestionare, cum ar fi: *colindatul*, *descolindatul*, *înmormântarea tinerilor necăsătoriți*, *credințe arhaice*, *acceptiuni ale cuvântului conac* etc.

De-a lungul anilor, colecțiile AFMB au fost consultate de specialiști din București, Chișinău și Cluj-Napoca, în scopul îmbogățirii informației pentru redactarea unor lucrări cu caracter monografic, studii și tipologii etno-folclorice de interes național. La rândul lor, cei patru etnologi ieșeni au

elaborat o serie de studii și antologii tematice care, începând din anul 1979, au fost publicate în seria „Caietele Arhivei de Folclor”.

Colecția respectivă s-a bucurat de o foarte frumoasă primire, atât din partea specialiștilor români, cât și a celor din străinătate. Stau mărturie schimburile bibliografice, deosebit de profitabile, care s-au făcut, timp de doisprezece ani, cu instituții de învățământ superior, centre academice și biblioteci de primă mărime din mai multe țări. Cât despre opiniile etnologilor români, acestea au fost și au rămas până astăzi extrem de favorabile. *Caietele AFMB* au fost considerate „o remarcabilă realizare a folcloristicii contemporane” (Mihai Coman), „o publicație științifică modernă și impunătoare” (Ion Cuceu), „o sursă de informații de primă însemnătate” (Adrian Fochi), ce pune la îndemâna specialiștilor „un material documentar deosebit de valoros, interpretat cu aleasă profesionalitate” (Nicolae Bot).

Caracterul inedit al celor mai multe dintre documentele etnologice publicate în această colecție, ca și ținuta științifică a fiecărui volum în parte „i-a luat prin surprindere până și pe folcloriștii cei mai avizați” (Al. Dobre). Eruditul cărturar care a fost Mihai Pop spunea la un moment dat că „fiecare nouă apariție a unui astfel de *Caiet* duce, inevitabil, la o reevaluare a unor puncte de vedere teoretice”, iar Ovidiu Bîrlea considera că „inițiativa ieșenilor dezvăluie adevărata înfățișare a spiritualității populare din extremitatea nord-estică a țării”. În ciuda faptului că s-au tipărit în condiții grafice precare și în tiraje foarte mici, volumele din seria *Caietelor Arhivei de Folclor* continuă să se bucure și astăzi de cel mai viu interes.

Din mai multe motive, asupra cărora nu vom stăruii, publicația AFMB și-a încetat apariția în anul 1991, o dată cu editarea celui de al zecelea volum. Mutațiile ce s-au produs după 1990 au determinat unele schimbări și în orientarea științifică a specialiștilor din departamentul pe care îl prezentăm. Se află în pregătire o serie de *tipologii folclorice*, care, pe lângă compartimentele de bază ale lucrărilor de acest gen, vor cuprinde și selecții reprezentative ale celor mai valoroase texte poetice ori informații de interes etnografic existente în colecțiile fondului amintit.

Cercetătorii ieșeni au rămas o prezență constantă în peisajul etnologiei românești, iar cele cinci volume individuale pe care le-au publicat în anii din urmă stau mărturie pentru direcția teoretică și metodologică îmbrățișată de fiecare în parte.

Ion H. CIUBOTARU

STRUCTURĂ ȘI ORGANIGRAMĂ 1 martie 2002

Director onorific: prof. univ. dr. doc. Constantin CIOPRAGA, membru de onoare al Academiei Române

Director: prof. univ. dr. Dan MĂNUCĂ

Secretar științific: cercet. pr. I dr. Ion A. FLOREA

Departamentul de lexicologie și lexicografie:

dr. Lucia Cifor, cercet. pr. II

dr. Doina Cobeș, cercet. pr. II

Elena Dănilă, asist. cercet.

dr. Eugenia Dima, cercet. pr. I

dr. Cristina FLORESCU*, cercet. pr. I

dr. Gabriela Haja, cercet. pr. III

dr. Laura Manea, cercet. pr. III

dr. Carmen-Gabriela Pamfil, cercet. pr. I

Mioara Săcrieru, cercet. șt.

Colaboratori:

prof. univ. dr. Ioan Oprea

Victoria Zăstroiu, cercet. șt.

Departamentul de dialectologie:

dr. Ion A. Florea, cercet. pr. I

dr. Doina Hreapcă, cercet. pr. II

Florin Olariu, asist. cercet.

Elvira Bîrleanu, asist.

Colaboratori:

prof. univ. dr. Vasile Arvinte

prof. univ. dr. Ion Horia Bîrleanu

prof. univ. dr. Stelian DUMISTRĂCEL*

Departamentul de toponimie:

dr. Mircea CIUBOTARU*, cercet. pr. I

dr. Vlad Cojocar, cercet. pr. III

Gabriel Istrate, cercet. șt.

Colaboratori:

prof. univ. dr. Dragoș Moldovanu

**Departamentul de istorie literară,
etnografie și folclor:**

dr. Lucia Berdan, cercet. pr. I

Nicoleta Borcea, cercet. șt.

dr. Lucia Cireș, cercet. pr. I

dr. Silvia Ciubotaru, cercet. pr. I

*Responsabil de departament.

dr. Stănuța Crețu, cercet. pr. I

Sebastian Drăgulănescu, asist. cercet.

dr. Victor Durnea, cercet. pr. II

dr. Florin Faifer, cercet. pr. I

dr. Ofelia Ichim, cercet. pr. III

prof. univ. dr. Dan Mănuță

Algeria Simota, cercet. șt.

Rodica Șuiu, cercet. șt.

Constantin Teodorovici, cercet. șt.

dr. Remus ZĂSTROIU*, cercet. pr. I

Colaboratori:

conf. univ. dr. Ion H. Ciubotaru

Amalia Voicu, asist. cercet.

Analist programator:

Georgiana Pușcașu

Bibliotecară:

Tamara Adoamnei

Secretariat:

Dorina Telich, asist.

• La 28 februarie 2002 au încetat contractele prin care Gabriela Drăgoi, cercet. șt. pr. III, și Valeriu P. Stancu, cercet. șt., lucrau cu o jumătate de normă de cercetare, la proiectul *Dicționarul general al literaturii române*.

• Cu începere de la 1 ianuarie 2002, la Departamentul de istorie literară, etnografie și folclor a fost încadrat, pe postul de asist. cercet., Sebastian Drăgulănescu, absolvent al Facultății de Litere din Iași, secția franceză-română.

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

● ȘEDINȚELE DE MIERCURI ale Institutului:

◆ Ședința din 30 ianuarie 2002

◆ Cristina Florescu, *Semantica lexicală. Divergențe*. Au fost prezentate câteva aspecte contemporane ale semanticii cognitive (a prototipurilor) diferențiată temporal și spațial (școli diferite, în țări și continente diferite), relevându-se modalități în care această semantică pleacă de la introspecția psihologică a expresiei. S-au accentuat două chestiuni. Prima se referă la școala belgiană din Leuven, condusă de Dirk Geeraerts. Este apreciat efortul acestei școli semantice de a recupera lingvistic demersul prin apropiere de istoria limbii. Exemplară, în acest sens, este monografia lui Augusto Soares da Silva, *Abordagen Cognitiva em Semantica Lexical* (Braga, 1999). Structura sincronică și diacronică semantico-lingvistică a lexemului port. *deixar* (echivalent al rom. *a lăsa*, ambii termeni corespunzând etimologic lat. *laxo, -are*) nu poate fi, însă, edificatoare din punct de vedere prototipal (acesta susține contiguitatea dintre categorii și caracterul ne-discret al acestora) câtă vreme specificul lingvistic al cuvântului descris monografic cuprinde idei semantice caracterizate printr-un grad înalt de ambiguitate (negativitate, izomorfism, redundanță). A doua chestiune urmărește, din aceeași perspectivă a semanticii cognitive, modalitățile practice de aplicare a acestei teorii în problema atât de actuală a dicționarelor monolingve. Pentru că performanța unui lexicon monolingv constă tocmai în caracterul *discret* al sistematizării sensurilor sale, este combătută ideea conform căreia acest tip de dicționare, prin tehnica lor de ierarhizare a sensurilor și subsensurilor, ar corespunde cel mai bine unui sistem categorial cognitiv. Important este considerat faptul că demersurile semanticii cognitive au dus la o reorientare a interesului general al cercetărilor teoretice contemporane spre domeniul lexicografiei.

◆ Lucia Berdan: Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, vol. 3, București, Saeculum, 2001.

◆ Sebastian Drăgulănescu: „Revue d’Histoire Littéraire de la France”, sept.-oct. 2001, 101e année, n° 5.

◆ Ședința din 27 februarie 2002: Sesiunea științifică „I. L. Caragiale (1852–1912)”, în colaborare cu Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (27–28 februarie 2002)

◆ Dan Mănuacă, *În apărarea lui Caragiale*. Autorul constată că, din 1885 și până în prezent, opera lui Caragiale a fost privită dintr-o perspectivă preponderent politică și sociologizantă și contestă legitimitatea acestui mod de abordare, cu atât mai deplorabil când se manifestă în studii de specialitate.

◆ Vasile Arvinte, în comunicarea *Expresia a-i trage checocuri apilpisite* (la I. L. Caragiale), clarifică etimologia expresiei menționate în titlu, care nu a fost înregistrată în dicționarele limbii române. Pentru cititorul de astăzi, sensul ei nu

este deloc limpede. Primul element, vb. *a trage*, este prezent în expresii ca *a-i trage o dușcă*, *a trage la măsese*, *a trage sorcoveții la musteață* (Creangă) etc., toate cu sensul ‘a bea mult’, ‘a bea strașnic’. Al doilea cuvânt din expresie, *checocuri*, este complet necunoscut de cititori. Strict formal, prezența desinenței neutre *-uri* trimite la un singular neatestat **checoc*. Analizând cele două silabe ale formei de singular, se poate stabili că prima silabă, *che-*, este fr. *queue* ‘coadă’ (< lat. *cauda*), iar a doua, *-coc*, este fr. *coq* ‘cocoș’; așadar, *checoc* = coadă de cocoș. Se vede imediat că avem a face cu un calc lingvistic după engl.-americ. *cocktail* 1. ‘băutură alcoolică preparată dintr-un amestec de băuturi alcoolice, cu ingrediente’, 2. ‘recepție de proporții mai moderate, unde se beau cocteiluri’. Dar în limba franceză nu este atestat în marile dicționare (Littré, Larousse etc.) presupusul etimon al rom. *checoc*, anume **queuecoq*. Termenul englezesc, alcătuit din *cock* ‘cocoș’ și *tail* ‘coadă’, ar fi fost transpus în franceză prin sintagma *queue de coq*, după modele ca *queue-de-cochon*, *queue-de-paon*, *queue-de-souris* etc. Absența în franceză a unui cuvânt **queuecoq*, din care să fi provenit rom. *checoc*, *-uri*, ne determină să presupunem că avem a face cu o creație lexicală a lui Caragiale, cunoscut ca un mare amator de calambururi și mereu dispus să se amuze inventând tot felul de jocuri de cuvinte. El a „francofonizat” forțat cuvântul englezesc, în vederea „românizării” ulterioare a acestuia în forma de pl. *checocuri*. Al treilea element al expresiei, adj. *apilpisit*, *-ă*, are sensul ‘desperat’, ‘adus la desperare’, ‘deznădăjduit’ și este de origine neogreacă. Întreaga expresie are, prin urmare, sensul ‘a bea la desperare, ca un turbat, cocteiluri’.

♦ Ofelia Ichim, în comunicarea *Mofturi, metehne, moravuri...*, subliniază importanța publicisticii în complexitatea operei lui I. L. Caragiale. În ceea ce a scris, printre altele, în „Ghimpele”, „Claponul”, „Moftul român”, autorul *Scrisorii pierdute* surprinde fiziologii, „gogoși”, „mofturi”, scurte reportaje politice al căror corpus constituie dovada deosebitei elocințe pamfletare ce dă savoare acestui segment din creația sa.

♦ Ion A. Florea, *Lache și Mache... și viceversa*. Cuplul în discuție apare de mai multe ori în proza scurtă a lui I. L. Caragiale. Prima oară, în 1893, în bucata intitulată chiar *Lache și Mache*, care are o primă variantă, din 1878, doar cu numele personajelor schimbate, *Smotocea și Cotocea*. După opinia noastră, schimbarea numelor s-a datorat aspectului familiar, ușor derizoriu, al hipocoristicelor *Lache și Mache*. Bucureșteni, chiar dacă prin adopțiune, mici amployați care „știu de toate câte nimic, așa [cum] sunt adevărații enciclopediști”, au avut, cu numele lor de alint la modă în secolul al XIX-lea, șansa să devină o pereche onomastică predilectă în scrisul lui I. L. Caragiale. Asemenea prenume și nume formate cu sufixul de origine grecească *-ache* se regăsesc cu destulă frecvență în lumea lui Caragiale, iar ceea ce face specificul lui *Lache și Mache* este caracterul lor de binom inseparabil, ale cărui elemente, în lipsa unei individualități marcante, se confundă intenționat, și cu ajutorul onomasticii paronimice. De aici și folosirea adverbului neologic *viceversa*, care relativizează și aplatizează, evidențiind ambiguitatea unor personaje interșanjabile.

◆ Gabriela Haja a prezentat comunicarea *Caragiale. Poetică dramatică și joc*. Pe baza articolelor teoretice și cronicilor dramatice ale lui Caragiale, autoarea a sintetizat concepțiile autorului despre teatru, care pot fi structurate într-o poetică dramatică, ale cărei principii sunt prezente, ca niște constante, în întreaga publicistică referitoare la teatru (text și reprezentare). În lucrare se arată că premisa de la care pornește autorul în teoriile sale este aceea că teatrul este o artă de sine stătătoare, sincretică, iar finalitatea acesteia este una exclusiv estetică. O idee ce revine în mod constant la Caragiale este că „viața” (= viabilitatea) oricărei opere de artă depinde de talentul autorului, iar în teatru această condiție pare a fi mai imperioasă decât în alte arte. Exigențele teoreticianului și ale cronicarului dramatic se referă nu doar la textul propriu-zis, gândit ca un „scenariu”, ci, mai cu seamă, la punerea în scenă a spectacolului, înțeles ca întreg armonios, construcție la care contribuie deopotrivă interpretarea actorilor (dicție, ton, ritm, mișcare), costumele, decorul, muzica etc. Apropriindu-și normele clasice ale teatrului, mijloacele tradiționale de realizare a teatralității, Caragiale este în același timp inițiatorul epocii moderne în istoria teatrului românesc.

◆ Cristina Florescu, *Limbajul familiar ca geniu*. Comunicarea a urmărit marcarea unor indici de specificitate în dramaturgia lui I. L. Caragiale din perspectiva *limbajului familiar*. După o succintă trecere în revistă a accepțiilor date noțiunii în discuție, sunt enumerate cinci caracteristici ale stilului și limbajului familiar: a) oralitate, b) banalitate noțională, c) afectivitate minimă, d) relaxare și lipsă a autocenzurii, e) caracter conservator. Din acest punct de vedere, analiza se centrează asupra actului I din *O noapte furtunoasă*. Se arată cum dimensiunea stilistică a limbajului familiar se alcătuieste asemănător unei unelte cu ajutorul căreia Caragiale pătrunde în modalitățile de închegare a reflexului verbal și comportamental al eroilor săi.

◆ Sebastian Drăgulănescu, *Astronomie, meteorologie și temperatură critică la Caragiale*. Lucrarea pornește de la mai vechi exegeze și, în special, de la imputarea că natura lipsește din opera lui Caragiale, cu excepția prozei sale. Se constată că notațiile vizând realitatea cosmică se integrează parodiei „științifice” ori devin instrumente teoretice care descriu temperamente, relații umane, climate morale. Al doilea aspect, meteorologia, reprezintă, de asemenea, dincolo de sublimarea naturii în date matematice, mijloace stilistice consacrate, cu valoare metaforică, în descrierea psihologiilor (individuale sau a mulțimilor), în realizarea, cu mijloace minime, a subtililor evoluții ale trăirii interioare. Comunicarea prezintă și un inventar variat (nu exhaustiv) de ocurențe, conturând agregarea acestor mărci stilistice într-un limbaj oblic deosebit de coerent și sugestiv, sub masca banalității.

◆ Ședința din 27 martie 2002

◆ Lucia Berdan, *Folclorul. La răscrucea mileniilor*. Comunicarea aduce în atenție o temă-dezbatere privind două componente de bază a ceea ce numim *folclor*: 1) *folclorul* ca fenomen istoric, social, de cultură, din preistorie și până astăzi și 2) *folclorul* ca obiect de studiu. Autoarea observă mai întâi că la

intervale mari de timp (un secol, de pildă) se acumulează suficiente neajunsuri cu privire la fundamentarea teoretică a domeniului, dar și de idei noi care fac ca disciplinele să se reaşeze, conceptele ca atare să fie rediscutate, regândite, reformulate, în consens cu cerințele epocii. În etnologia românească, termenul de *folclor*, folosit prima dată de învățatul filolog B. P. Hasdeu, era bivalent ca sens: el desemna atât *fenomenul* cât și *disciplina* care îl cerceta. În timp, folcloristica s-a axat doar pe studierea folclorului ca *text*, cu mijloacele de analiză ale istoriei literare, teoriei literaturii, esteticii etc. Dar folclor „genuin” există numai în context specific. Scos din context, el devine text, obiect de studiu pentru specialiști și bun cultural pentru toată lumea. Specialiști de marcă ai etnologiei contemporane (N. Constantinescu, P. Ursache, Sabina Ispas ș. a.) au observat că obișnuita concepție asupra *folclorului* nu mai corespunde, în multe privințe, modului actual de gândire și de percepere a acestui fenomen cultural. Aceasta a dus implicit la o nouă definiție a ceea ce reprezintă *folclorul contemporan*, ca și la o nouă abordare (de ex. prin prisma raportului *oralitate – scripturalitate*) a ceea ce este *folclorul tradițional*, marca identitară a culturii noastre populare. În prezent, folclorul este supus unui „bombardament informațional”, care schimbă sensul transmiterii, dinspre *urban* spre *rural*, prin noile mijloace tehnice apărute. Cercetarea etnologică românească la început de secol și de mileniu își reconsideră moștenirea, reevaluând bunele modele de studiu (interdisciplinaritatea, comparativismul), valorile, conceptele. Tendința novatoare și necesară este de a depăși granițele unei cercetări închise, o cercetare în sine și pentru sine, pentru a deveni „o poartă deschisă” (cum o definea Mihai Pop) spre universalitate.

♦ Lucia Cireș: Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe*, Iași, Institutul European, 2001.

♦ Lucia Cifor: Mariana Neț, *Eminescu, altfel. Limbajul poetic eminescian. O perspectivă semiotică*, București, Editura Minerva, 2000.

ALTE COMUNICĂRI

♦ Ruxanda Alaiba și Mircea Ciubotaru: *Tezaurul de la Schinetea. Relații genealogice și sigilografice*, la Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie – Iași, 12 februarie 2002.

♦ Lucia Berdan: *Avatarurile tânărului cărturar Ioan Petru Culianu*, la Simpozionul științific „Ioan Petru Culianu – universul epic”, organizat de Liceul „V. Alecsandri” – Iași, 2 martie 2002.

SEMNALE CRITICE

♦ Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, Editura Institutul European, Iași, 2001, 534 p. • Cu amplul său *Dicționar de expresii românești. Biografii – motivații, ediția a II-a, revăzută și augmentată* (ediția I a apărut în 1997) și având, acum, supratitlul *Până-n pânzele*

albe, ... lingvistul ieșean Stelian Dumistrăcel umple golul lexicografic din acest domeniu și, prin contribuțiile de *teorie lingvistică* aduse în cele două *prefețe*, bazate pe dicționarul său, impune *definitiv* o temă specifică de studiu al limbii române din toate timpurile, deci de când limba românească este atestată. • Cele aproximativ trei sute (dar peste 900 implicate, după estimarea noastră, bazată pe cel de al treilea *indice*, celelalte două fiind de *autori*, respectiv de *cuvinte*) de articole de dicționar reunesc, în comentarii *unitare*, date, *relaționate specific*, din domeniile, foarte variate, precizate anterior, și „absorb” ce este esențial, din contribuțiile lingviștilor citați mai sus, ca și din contribuțiile altor lingviști, încât impresia de ansamblu este, de aproape fiecare dată, aceea a lucrării unui enciclopedist original, dominat de rigoarea omului de știință, care știe că, reunind date variate, trebuie să mențină interesul pentru aspectul specific prezentat și argumentat. • Stelian Dumistrăcel rezolvă, el însuși, etimologia multor expresii, invocând argumente convingătoare dintre cele mai variate, dar convergente, precum, între alte exemple: explicația expresiei *mălăieș în călcăieș* (binecunoscută din, între alte surse, *Capra cu trei iezi*, de Ion Creangă). • Între lingviștii contemporani, Stelian Dumistrăcel este, suntem convingeți, singurul care putea să elaboreze o lucrare amplă de acest gen, care solicită extrem de multe cunoștințe din domenii variate și disponibilități superioare de relaționare a lor. • În *Dicționar de expresii românești*, Stelian Dumistrăcel se impune astfel, la cei (în curând) 65 de ani de viață și la peste 40 de activitate științifică, ca lingvist român original important (Petru Zugun, *Un important dicționar de expresii românești*, în „Cronica”, XXXVII, nr. 2, februarie 2002, p. 18).

Alte recenzii: Nicolae Busuioc, *Despre dicționare*, în „Cronica”, XXXVII, nr. 2, februarie 2002, p. 18; Mircea Ciubotaru, *Un dicționar de expresii românești*, în „Convorbiri literare”, CXXXV, nr. 2, februarie 2002, p. 144–146.

♦ Lucia Berdan, *Totemism românesc*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2001, 293 p. • Lucia Berdan se situează pe o poziție analitică, operând o „închidere” (totemism românesc) convențională care „deschide” în două direcții conjugate: una geografică, ceea ce i-a favorizat calea unor cercetări comparatiste vizând mai multe arii culturale vechi și noi; alta ce vizează diverse straturi mitologice și religioase, creștine și precreștine. Autoarea acordă același credit unor străvechi vietăți mitice (șarpele, pasărea, lupul), reprezentări cultice (oul, pomul, crucea), strămoși ori sfinți de calendar. Cercetarea sa se arată mai profitabilă pentru mitologie decât pentru totemism. Conștientă de acest fapt, a avut grijă să ne avertizeze încă din subtitlu: *Structuri mitice arhetipale în obiceiuri, ceremonialuri, credințe, basme*. Totemismul își găsește baze largi, mitologice, pentru ca într-o cercetare ulterioară, în așteptare, să se regăsească într-o nouă dimensiune, pe verticală și în adâncime, în folosul cunoașterii comportamentului heraldic, foarte puternic reprezentat la români, îndeosebi în legendele istorice de întemeiere (Petru Ursache, *Fundamente mitice ale totemismului*, în „Convorbiri literare”, CXXXV, nr. 2, februarie 2002, p. 125).

CĂRȚI

- ◆ Ioan Oprea, *Curs de filozofia limbii*, Suceava, Editura Universității, 2001, 256 p.

STUDII ȘI ARTICOLE

- ◆ Lucia Cireș: *Magia laptelui matern*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, Iași, 2001, nr. 1, p. 73–79; *Tradiție și identitate culturală*, prefață la volumul *Iată, vin colindători. Folclorul obiceiurilor de iarnă din comuna Tătăruși, jud. Iași*, ediție îngrijită de Vasile Amarie și Doina Amarie, Iași, Editura „Spiru Haret”, 2001; *Argumente de antropologie culturală în definirea identității basarabene*, în volumul *Basarabia – dilemele identității*, editat de Flavius Solomon și Alexandru Zub, în colaborare cu Sorin Ivănescu, Bogdan Schipor, Iași, Editura Fundației Academice „A. D. Xenopol”, 2001, p. 264–273.
- ◆ Stelian Dumistrăcel: *Discursul jurnalistic și discursul public din perspectivă ecolingvistică*, în vol. *Comunicarea și schimbarea culturală* (coordonator Monica Spiridon), Editura „Ars docendi” a Universității din București, 2001, p. 40–77; *Oul de sub cloșcă*, „Cronica”, XXXVII, 2002, nr. 1, ianuarie; *Cămașa: ipostaze ale simbolului*, *ibidem*, 2002, nr. 2, februarie; *Luna lui traistă-n băț*, *ibidem*, 2002, nr. 3, martie.
- ◆ Florin Faifer: *Melancolicul (Nicolae Milcu)*, „Convorbiri literare” CXXXV, 2002, nr. 1, ianuarie, p. 86–87; *Temperamentulul (I. G. Miculescu)*, *ibidem*, nr. 2, februarie, p. 85; *Estetul (G. M. Cantacuzino)*, *ibidem*, nr. 3, martie; *Un peregrinaj desfătător (Nicolae Sutu)*, „Cronica”, XXXVII, nr. 2, februarie; *Ioan Artemie Anderco, între „vis” și realitate*, *ibidem*, nr. 3, martie.
- ◆ Dan Mănuță: *Ficțiunea și non-ficțiunea jurnalului*, în „Convorbiri literare”, CXXXV, 2002, nr. 1, ianuarie, p. 56–58; *Ipostazele unei structuri epice*, *ibidem*, 2002, nr. 2, februarie, p. 76–78; *Bibliografia călinesciană comentată*, *ibidem*, 2002, nr. 3, martie, p. 60–62; „*Ideea latină*”, „Luceafărul”, 2002, nr. 1, 16 ianuarie; *Apolo Bolohan*, în „Bucovina literară” – Almanah, Suceava, 2002; *De la identitatea obiectivă la identitatea impusă. Cazul românilor sovietizați*, în „Adevărul literar și artistic”, XI, 12 martie 2002; *Lenau und Eminescu: eine negative Bilanz*, în „Europäische und regionale Bezugssysteme im Spiegel von Lenaus Dichtung”, Tübingen, Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, 2002, p. 85–106.
- ◆ Florin-Teodor Olariu, *Disensiuni identitare în Republica Moldova. Aspecte sociolingvistice*, în volumul *Basarabia – dilemele identității*, Iași, Editura Fundației Academice „A. D. Xenopol”, 2001, p. 307–314.
- ◆ Remus Zăstroiu, *La apariția indicelui bibliografic al gazetei „Albina românească”*, în „Biblos”. Revistă a filialelor ieșene ale asociațiilor de bibliotecari din România, 2002, nr. 13.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „A. PHILIPPIDE” • STRADA TH. CODRESCU, NR. 2 •
IAȘI • 6600 • TELEFON: 004032145617
ISSN 1582-5019